

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

9/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy

maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Насретдинова Дилфуза Мухаммадиновна</i> ЖЕНЩИНЫ ТАТАРКИ В КУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ТУРКЕСТАНА	13-19
<i>Хужаниязов Уктам Ешбаевич</i> ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИ МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА	20-25
<i>Saidaxmatov Sharifbek Toshpo'latovich</i> SURXONDARYO VA QASHQADARYO VILOYATLARIDA DEMOGRAFIK O'ZGARISHLAR, AHOLI BANDLIGI VA MIGRATSIYA JARAYONLARI	26-32
<i>Yakubov O'tkir Shermamatovich</i> XX ASRNING UCHINCHI CHORAGIDAGI IQTISODIY, IJTIMOIIY O'ZGARISHLAR VA ULARNING DEMOGRAFIK JARAYONLARGA TA'SIRI	33-37
<i>Саидбобоева Гулзора Нематжоновна</i> ЎРТА ОСИЁ ЭНЕРГЕТИКАЛАРИНИНГ I СЪЕЗДИ ХУСУСИДА	38-43
<i>Muminov Orifxuja</i> QIZILQUMNING LANDSHAFTI VA TARIXIY GEOLOGIYASI	44-49
<i>Avalova Gulshod Murodullayevna</i> HOJI BEKTOSH VALI – MUTASAVVUF FAYLASUF. HOJI BEKTOSH VALI MAJMUASI: TARIXI VA BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	50-55
<i>Айтмуратова Жанылсын Жалгасовна, Жамалов Нурлан Юсупович</i> БУЮК АЛЛОМАЛАРИМИЗНИНГ МЕРОСИНИ ЎРГАНИШ АСОСИЙ ВАЗИФАМИЗ	56-61
<i>Qurbonova Marg'uba</i> TIL SOHASIDAGI O'ZBEKISTON HUKUMATI SIYOSATI, O'ZBEK TILINING DAVLAT TILI SIFATIDAGI NUFUZINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	62-68
<i>Shoto'rayeva Sitora Xudoyberdi qizi</i> BUXORO XONLIGIDA TOJIDDIN HASANXOJANING TUTGAN O'RNI VA IJTIMOIIY FAOLIYATI	69-72
<i>Убайдуллаева Моҳисадаф Суннатилла қизи</i> ҚЎҒИРЧОҚ ЎЙИН ЭНГ ҚАДИМГИ НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС СИФАТИДА	73-76
<i>Xoliqulov Rustam Sharipovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH SOHASIDAGI AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA-TADBIRLAR	77-82
<i>Fayziyev Farrux Uktamovich</i> IMKONIYATI CHEKLANGAN INSONLAR O'RTASIDA O'TKAZILADIGAN XALQARO SPORT MUSOBAQALARINING RIVOJLANISH TARIXI	83-90
<i>Азаматова Гулмира Байирбековна</i> МЕҲНАТ МИГРАНТЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ Қўллаб-қувватлашнинг АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	91-96

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Abduvohidov Behzod</i> ISHBILARMONLIK MUHITINI SHAKLLANTIRISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI O'RNI	97-107
<i>Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Холиёров Парда Саъдуллаевич</i> КОРХОНАЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ-МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	108-124
<i>Payazov Murod Maksudovich</i> “O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI” AJDA YO'LOVCHI TASHISH TIZIMINI MODERNIZATSIYALASH DAVR TALABI	125-131
<i>Юнусов Бегенч Мавланбердиевич</i> ИҚТИСОДИЁТ ТАРМОҚЛАРИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ РИВОЖЛАНИШИНИ БАШОРАТЛАШ, УЛАРНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	132-143
<i>Qo'chqarov Baxtiyor Hoshimjanovich, Sayitbaev Shermirza Datkamirzaevich</i> KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI AYLANMA VOSITALARINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	144-151
<i>Мадрахимов Кахрамон Эгамберганиевич</i> МИНТАҚАВИЙ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТНИНГ СТРАТЕГИК УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ	152-161
<i>Palvaniyazov Anvar Amatovich</i> MAMLAKAT IQTISODIYOTIGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHDA INVESTITSION SIYOSATNING AHAMIYATI	162-165
<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> HUDUDLARDA SANOAT AGLOMERATSIYALARINI SHAKLLANTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJIRIBALARDAN FOYDALANISH	166-172
<i>Raxmanova Rushana</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM RIVOJI VA KADRLAR TAYYORLASHDAGI MUAMMOLAR	173-178
<i>Xayrullayev Shaxram Yunus o'g'li</i> SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA DINAMIKASI	179-186
<i>Qodirov Bahodir Tursunovich</i> “QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI”NING O'ZBEKISTON IJTIMOIIY-IQTISODIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI	187-192
<i>Bekjanov Dilmurad Yuldashovich, G'oyibnazarov Muxammad Xamidbekovich</i> LIZING MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISHDA SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARINING AHAMIYATI	193-199
<i>Masharipova Durdona</i> RAQAMLI PLATFORMALARNING GLOBAL TASHQI SAVDOGA TA'SIRI: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	200-206
<i>Нурмухамедова Барно Исмаиловна, Урунова Гульнара Чарикулиевна</i> ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИНИЦИАТИВНОГО БЮДЖЕТИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	207-213

<i>Xidirova Marg'uba Rustamovna, Zakirov Asilbek Adilovich</i> KORPORATIV BOSHQARUV MEKANIZMLARI ORQALI AKSIYADORLIK JAMIYATINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	214-218
---	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Ismoilov Maxamadixon</i> TALABALARDA FALSAFIY TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	219-223
<i>Shaydullayev Normuhammad</i> INSON VA JAMIYAT O'ZARO ALOQALARI: MUVOZANAT VA RIVOJLANISH	224-228
<i>Раджапбоева Хуршида Мақсудовна</i> ШАРОФ РАШИДОВ БАДИЙ-АДАБИЙ МЕРОСИДАГИ ЭСТЕТИК КЛИШЕНИНГ УНИКАЛ ЎЗИГА ХОСЛИГИ	229-233
<i>Abdullayeva Marhabo Uskinbayevna</i> YUSUF XOS HOJIB "QUTADG'U BILIG" ASARIDA AXLOQ MASALASI.....	234-239
<i>Ризаев Илҳом</i> ТАРТИБ ВА ХАОС: ЎЗ-ЎЗИНИ ТАШКИЛЛАШТИРИШ ҲОЯЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ ТАДҚИҚИ	240-247
<i>Niyozova Nilufar</i> OQILONA TURMUSH SHAROITINI YARATISHDA OILANING O'RNI	248-252
<i>Usmonov Farrux</i> FAN ETIKASI TUSHUNCHASINING TIZIMLI TAHLILI	253-258
<i>Mirjavxarova Feruzaxon Usmonjonovna</i> AYOLLARNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING IJTIMOY, IQTISODIY VA MADANIY ASOSLARI: TARIXDAN BUGUNGI KUNGACHA	259-266
<i>Primov Baxriddin Abdiraxmonovich</i> JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA MA'NAVIY VA G'OYAVIY MEKANIZMLAR	267-272
<i>Raxmankulov Farxod Raximkulovich</i> ISLOHOTLAR JARAYONIDA MULKDORLAR QATLAMINING MILLIY O'ZLIGINI ANGLASHINING O'ZIGA XOS JIHATLARI	273-278
<i>Asatov Sodiq Safarovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARGA PRAGMATIK YONDASHUVLARNING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI	279-284
<i>Yusupova Feruza Zoyirovna</i> AXLOQIY TAFAKKURNING TAKOMILASHUVIDA AXLOQIY IDEALGA BO'LGAN EHTIYOJ	285-290
<i>Aripova Zulfiyaxon Solijonovna</i> SINERGETIKANING FALSAFIY VA IJTIMOY DUNYOQARASHGA TA'SIRI	291-296
<i>Saodatov Alimardon Abduraxmonovich</i> YOSHLARDA TABIAT IFLOSLANISHINI OLDINI OLISH VA UNI ASRAB AVAYLASH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH	297-302

<i>Matluba Abduqodirovna Abdalimova</i> FALSAFIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA ANALITIK VA KRITIK YONDASHUVLAR	303-307
<i>Safarova Tumaris Rustamkulovna</i> KOTIB CHALABIYNING SHARQ ILM-FAN TARAQQIYOTIDA TUTGAN O'RNI	308-312
<i>Турсунов Мухиддин Болтаевич</i> АФСОНАВИЙ ДУНЁҚАРАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА УНИНГ ИНСОН ТАФАККУРИГА ТАЪСИРИ	313-316
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> XRISTIANLIK DININING KELIB CHIQISHI VA G'ARB DAVLATLARIGA TARQALISHI	317-326
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Karimova Ozodakhon Avazovna</i> LINGUOPRAGMATIC STUDY OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH A SOMATIC COMPONENT IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	327-338
<i>Sayfiddinova Gulnoza</i> MILLIY UYG'ONISH DAVRI QO'QON ADABIY MUHITIDAGI AYRIM TURKUM SHE'RLARNING JANRIY XUSUSIYATLARI	339-344
<i>Abdullayev Ziyodbek Mansurovich</i> O'ZBEK VA NEMIS TILLARI ANTROPONIMIKASIDA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR: KONTRASTIV TAHLIL	345-352
<i>Otaboyeva Mazmuna Rahimovna</i> FE'LNING SEMANTIK VA GRAMMATIK KATEGORIYALARIDAGI DARAJALANISHI: O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA	353-359
<i>Алиева Эльвина, Темирова Озода</i> ПОВЕЛЕНИЯ И ПОБУДИТЕЛЬНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ СО ЗНАЧЕНИЕМ ЖЕЛАНИЯ В ПОЭТИЧЕСКИХ ТЕКСТАХ В. Ф. ХОДАСЕВИЧА	360-365
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat o'g'li</i> BADIIY TARJIMADA LEKSIK-GRAMMATIK TRANSFORMATSIYALAR TADQIQI (JON GRINNING "THE FAULT IN OUR STARS" ROMANINING O'ZBEK TILIGA TARJIMASI MISOLIDA)	366-372
<i>Maxmudova Farangiz Muzaffar qizi</i> SAID AHMAD HAJVIYALARIDA YUKLAMALARNING AHAMIYATI	373-378
<i>Abdumajitov Xurshid Alisher o'g'li</i> MULOQOT VA MADANIYAT SHARHIDAGI SPORT TILI	379-382
<i>Rajabova Karomat Chorshanbi qizi</i> TURKOLOGIYADA SO'ZLASHUV USLUBIGA DOIR IZLANISHLAR	383-389
<i>Abdujalilova Ruxshona Abdug'afforzoda</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA JINOIY LINGVISTIK BIRLIKLARNING SHAKLLANISHIDA STILISTIK VOSITALARNING O'RNI	390-396
<i>Xasanova Kamila Baxtiyorovna</i> STUDYING ETHNOGRAPHIC VOCABULARY IN THE UZBEK LANGUAGE	397-401
<i>Бобаева Шахноза</i> ОСОБЕННОСТИ ЯЗЫКОВЫХ ЕДИНИЦ В РЕЧИ	402-407

<i>Рузибаева Азиза Қаҳрамановна</i> АВАЗ ЎТАР ИЖОДИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИГА ТАЪСИРИ	408-413
<i>Umurzakova Aygul Umarovna</i> ARAB TILSHUNOSLIGIDA ZIYORAT TURIZMI TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA RIVOJLANISH JARAYONI	414-418
<i>Sobirova Nodirabegim Murodjon qizi, Egamberdiyeva Sarvinoz Esonali qizi</i> STILISTIK FIGURALARNING TARJIMADAGI O'ZIGA XOSLIGI	419-423
<i>Xo'jamberdiyeva Gavhar Ilhom qizi</i> INGLIZ TILIDA "CHILD" KONSEPTINI AKS ETTIRUVCHI NOMINATSIYALAR	424-427
<i>Мирзаева Феруза Самижоновна</i> ЎЗБЕК ХАЛҚ МАҚОЛЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАРНИНГ ҚЎЛЛАНИЛИШИ	428-433
<i>Badalbayeva Maloxat Yulchiyevna</i> TRANSLATION FEATURES OF EMERGENCY TERMS IN ENGLISH AND UZBEK: A COMPARATIVE ANALYSIS	434-438
<i>Berdimurotova Sevara Maxmudovna</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR SOHASIDAGI O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI NEOLOGIZMLARNING YASALISH USULLARI VA QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI	439-444
<i>Po'latova Sarvinoz Botir qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA ZIDDIYATLI KOMMUNIKATSIYANING LIGVISTIK EKSPERTIZASI	445-449
<i>Aripova Saodat Taxiroyvna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI HIKOYALAR TARJIMASINING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI	450-453
<i>Azamatova Gulnoza</i> THE GRAMMATICAL CATEGORY OF NUMBER IN THE GERMAN LANGUAGE	454-458
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Мухитдинова Фирюза</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ И ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ	459-465
<i>Imotniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> MULKNI BEGONALASHTIRISH SHARTNOMALARIGA OID KONSEPTUAL YONDASHUVLAR	466-470
<i>Ёкубов Шухратжон Восиджон угли</i> ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК АВТОР И ИЗОБРЕТАТЕЛЬ: АНАЛИЗ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И ИЗОБРЕТЕНИЙ, СОЗДАННЫХ ИИ, В РАМКАХ АВТОРСКОГО ПРАВА И ПАТЕНТНОГО ПРАВА	471-477
<i>Худайбердиева Мафтуна Зафар кизи</i> ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА ДЕТЕЙ НА БЕСПЛАТНОЕ И КАЧЕСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ	478-483
<i>Begimov Rufat Musurmonovich</i> KONSTITUTSIYA – HUQUQ VA ERKINLIKLARIMIZ KAFOLATI	484-488
<i>Минойиддинов Абдурасул Баходирович</i> АЛИМЕНТ МАЖБУРИЯТЛАРНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	489-494

<i>Иброҳимов Азимжон Абдумумин угли</i> “ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛИК ҚОНУНЧИЛИГИДА КОРПОРАТИВ МУНОСАБАТЛАРГА ОИД ҚОИДАЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ: КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВ”	495-500
<i>Koryog'diyev Bobur Umidjon o'g'li</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK KODEKSINING YANGI TAHRIRI LOYIHASI BIRINCHI BO'LIM 6-BOBIDAGI KONSEPTUAL MASALALAR TAHLILI	501-507
<i>Ғайбуллаев Соҳибжон Ғайбуллаевич</i> ИЖАРА ШАРТНОМАСИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА АЙРИМ ЁНДАШУВЛАР	508-514
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ЗАЩИТЫ ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ В ВЕБ-РАЗРАБОТКАХ	515-524
<i>Асадов Шаҳриддин Фахриддинович</i> РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА МАСЛАҲАТ ХИЗМАТЛАРИ КЎРСАТИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ	525-529
<i>Ганиев Нихолбек Валиевич</i> НОТИЖОРАТ КОРПОРАТИВ ТАШКИЛОТЛАР	530-536
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ortiqova Nargiza Akramovna</i> O'QUVCHILARDA TARBIYAVIY QADRIYATLAR MANBALARI VOSITASIDA UZLUKSIZ MA'NAVIY TARBIYANI OSHIRISHGA QARATILGAN SAMARALI PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	537-541
<i>Jamalova Nargiza Ulug'bek qizi</i> PEDAGOGIKA VA GUMANITAR FANLARINING JAMIYATDA TA'LIMNING O'ZGARISHI VA RIVOJLANISHIDA TUTGAN O'RNI	542-547
<i>Norboyev Nabijon Narziqulovich</i> SHAHMAT O'YININING SHAXS INTELEKTUAL SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHGA TA'SIRI	548-553
<i>Batirov Behzod Baratovich</i> FIZIKA TA'LIM MAZMUNINI TABAQALASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	554-559
<i>Razzoqova Mahliyo Qosimjonovna</i> GENDER METODINING NAZARIY ASOSLARI	560-564
<i>Xalilov Lenar Shevketovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIGA INNOVATSION O'QITISH USULLARINING SAMARADORLIGI VA PEDAGOGIK SHAROITLARI	565-569
<i>Turdimurodov Dilmurod Yo'ldoshevich</i> MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR JISMONIY TARBIYASINING PEDAGOGIK SHARTLARI	570-575
<i>Ernazarov G'olibjon Ne'matovich</i> JISMONIY YUKLAMADAN CHARCHASH VA QAYTARILISH DAVRLARINING FIZIOLOGIYASI	576-580
<i>Xudaykulova Dilbarxon Zokirovna, Erkinova Dilshoda Sherali qizi</i> BOLALARDA TADQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA QARATILGAN PEDAGOGIK JARAYONNING ASOSIY XUSUSIYATLARI	581-586

<i>Eshdavlatov Abdullo Boybo'ri o'g'li, Uralov Sardor Abdulla o'g'li</i> TALABALARNING VOLEYBOL MASHG'ULOTLARIDA TEXNIK TAYYORGARLIGI	587-593
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA TALABALARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINI TIL ELEMENTLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	594-607
<i>Mirzaeva Kamola Uralovna</i> THE ROLE OF THE FAMILY INSTITUTE IN EDUCATING A PROFESSIONAL GENERATION	608-612
<i>Tursunboyeva Mukhlisa Anvar kizi</i> BILINGUALISM AS A PROMISING FORM IN CHILDREN'S EDUCATION	613-619
<i>Ҳақназарова Нулуфар Қуранбоевна</i> ТАЪЛИМ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ШАРОИТИДА ПЕДАГОГ КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ТИЗИМИНИ СТРУКТУРАВИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ТАЪМИНОТИ	620-625
<i>Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna</i> INGLIZ TILIDA TALABALAR YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA TURLI YOZMA MATN NAMUNALARINI TAHLIL QILISHGA QARATILGAN MASHQLARNING AHAMIYATI	626-633
<i>Джанабаева Адина</i> ВОЗМОЖНОСТИ ЦИКЛА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН В ФОРМИРОВАНИИ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	634-641
<i>Xoliqnazarov Azamat Begaliyevich</i> TALABALARNING JISMONIY TARBIYA MASHG'ULOTLARIDA KUCH QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH	642-646
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> QASHQADARYO VILOYATIDA PEDAGOGIKA FANINING RIVOJLANISHIDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI	647-651
<i>Садиев Валижон</i> СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ ПАТРИОТИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	652-657
<i>Pulatova Muhabbat Egamberdievna</i> UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA O'QITUVCHILARDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYASI	658-663

Received: 10 November 2024
Accepted: 15 November 2024
Published: 25 November 2024

Article / Original Paper

THE NEED FOR A MORAL IDEAL IN THE DEVELOPMENT OF MORAL THINKING

Yusupova Feruza Zoyirovna,
Navoi State Mining and Technology University
Senior Lecturer
Email: usupovaferuza35@gmail.com

Abstract. This article highlights that the need for a moral ideal for improving moral thinking are defining, complementing each other, and in the transition to the form of conviction in relation to ideal morality, the moral ideal connects the past and the future, unites high concepts, national-ethnic values and universal values in the person of one person.

Key words: moral thinking, ideal, moral ideal, personality, moral education, value, transformation.

AXLOQIY TAFAKKURNING TAKOMILASHUVIDA AXLOQIY IDEALGA BO'LGAN EHTIYOJ

Yusupova Feruza Zoyirovna,
Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti
katta o'qituvchi

Annotatsiya. Ushbu maqolada axloqiy tafakkurning takomillashuvi uchun axloqiy idealga ehtiyoj mavjudligi ideal axloqqa nisbatan belgilovchi, to'ldiruvchi va e'tiqod shaklini o'tashi, axloqiy ideal o'tmish va kelajakni bog'lab, yuksak tushunchalar, milliy-etnik qadriyatlar va umuminsoniy qadriyatlarni bitta shaxsga birlashtirishini ta'kidlash orqali yoritilgan.

Kalit so'zlar: axloqiy tafakkur, ideal, axloqiy ideal, shaxs, axloqiy tarbiyalash, qadriyat, transformatsiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI9Y2024N41>

Kirish. Har bir ijtimoiy-tarixiy davr o'ziga xos idealga ega bo'ladi. Shakllangan ideal o'z davrini axloqiy, estetik va ijtimoiy-siyosiy hayotini, orzu-intilishlarini bir tizimga soladi. Antik zamonda ideal deganda, u dunyoviylikdan, kundalik tashvishlardan ajralgan holda haqiqatni anglash haqida fikr yurituvchi kishini nazarda tutadi. Yangi zamonda axloqiy idealni har bir shaxs ichidagi "komil inson" bilan o'lchanadigan harakat va harakat ko'rsatmalari deb hisoblaganlar. Inson o'sha ichki hukm ta'sirida yashaydi, ijod qiladi, lekin u bilan hech qachon bir darajada qoniqmaydi, yuqori darajaga ko'tarilishga ulgura olmaydi.

Umuman, dastlabki umuminsoniy axloqni asl sifatini saqlab qolish uchun konstitutsiyalarda, kodekslarda va turli xalqaro me'yorlarda inson qadrini tarannum qiluvchi "ideallar"ga katta e'tibor berilgan. Bu masala yuzasidan Sharqda va G'arbda alohida yondashuv

mavjud. Sharqda axloqiy tafakkur o'zining dinamik xususiyatini yo'qotmagan va faqat din bilan bog'langan qadriyatlar o'zining statik xususiyatini saqlab qolgan. G'arb jamiyati va undan kelib chiqqan globallashuv oqibatlari natijasida axloqiy tafakkur o'z ijobiy xususiyatini yo'qotgan. Faylasuf, teolog olim N.A.Berdyayevning fikricha, "axloqiy muammo, eng avvalo, empirik "men" bilan ideal, ma'naviy, normal "men" o'rtasidagi munosabatdir. Axloq, avvalo, insonning o'z-o'ziga ichki munosabatidir. O'zining ma'naviy "menini" axtarish va amalga oshirish, "normativ" ongning "empirik" ong ustidan tantanasidir. Odatda, bu insonda shaxsiylikning taraqqiyoti deb ataladi. Axloqiylik, insonning insonga munosabati sifatida, har bir insonda uning "menini" va uning huquqlarini e'tirof etishdir"[3;56-78-b.]. Axloqiy tafakkur insoniyatning axloqiy munosabatlari bilan bog'liq milliy-etnik, kundalik empirik ongining axloqiy tajribalari, turli ideal ta'sirida me'yoriy ongga kelishi, nazorat, ijtimoiy-axloqiy boshqaruvni aks ettiruvchi majmuasidir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Falsafiy tafakkur tarixida ideal tushunchasining mohiyati, unga berilgan ta'riflar juda ko'p. Biz uning ayrimlarini mulohaza qilamiz. Idealni "insoniyat jamiyati uchun real qonunlarning eng ishonchli, eng haqiqatga mos keluvchi" [10] tushuncha sifatida, idealni "uchinchi dunyo" [7;259-b.] (K.R.Popper), ya'ni dastlabki ikkita (moddiy va aqliy) kabi haqiqiy bo'lgan, ideal dunyoga kiritish mumkin. Tadqiqotchi A.R.Samadov idealning umumnazariy, falsafiy-ontologik tuzilishiga e'tibor qaratib, an'anaviy yondashuvni o'zgartirgan, ya'ni ideal – "1) tuzilishiga ko'ra – bilim-e'tiqod, g'oya, nazariya-maqсад, modellar va qadriyatlar tizimidan tashkil topadi; 2) tarkibiga ko'ra – mavhum, xayoliy, konstruktiv-bunyodkor va g'oyaviy-mafkuraviy; 3) emotsional-ruhiy darajasiga ko'ra – motivatsion, optimistik, nigilistik va skeptik; 4) tipiga ko'ra – diniy, ilmiy, axloqiy, estetik, ekologik, ijtimoiy-siyosiy; 5) inson hayotidagi ahamiyatiga ko'ra – o'tmishni ideallashtirish, shaxs idealini shakllantirish uslublarini aniqlash, ilmiy-badiiy ijodda ifodalash, san'at va sportda maqsad va mo'ljalni beruvchi, idealning qadriyatli xususiyati va uni shaxs hayotida zaruriyatini asoslash, inson shaxsining doimiy optimistik, motivatsion, biriktiruvchi-konstruktiv, ishonchli-epistimologik faoliyati bilan bog'langan bo'ladi" [9;20-b.]. Demak, ideal tushunchasining genezisiga nazar tashlansa, insonga biror ishonchni, e'tiqodni (falsafiy ma'noda epistimologiyani) yaratish maqsadida ideal obrazga, timsolga va yaxlitlikka, transendentga ehtiyoj sezilar ekan. Insonning ideal haqidagi ratsional qarashlari rivojlanishi natijasida asta-sekin sinkretik-mifologik axloqiy qarashlar, ya'ni birinchi inson ideali, tashqi dunyodan farq qiluvchi chin insoniylik obrazi shakllanadi. Nemis faylasufi E.Kassirerning iborasi bilan aytganda, "sodda kosmologiya sodda antropologiya bilan qo'shildi"[6;472-b.]. Inson hayotida qadriyatli mo'ljalni olish uchun unga ta'sir o'tkazuvchi, oqar suv kabi shakl beruvchi ideallar qurshovida yashashi kerak ekan.

Ideal ko'proq san'atda timsollar orqali yaxshiroq ifodalanadi. Bizning idrokimiz uchun ma'lum ramzlar orqali berilgan tushunchalar to'plami yanada jozibador. Chunki bu bizning ongimizga tushunish va tushuntirish uchun yengillik beradi. Ma'nolar mag'zini aks ettiruvchi tushunchalar mavhum, abstrakt xususiyatga ega, reallikka mos emas, tabiiy fanlardagi konstantaga ega emas. Lekin ma'naviy-ruhiy ishlab chiqarishda, ijtimoiy ongni manipulyatsiya qilishda juda zarur tushunchalardir. "Ideal o'ziga xos ong holatini aks ettiradi, u standartga qaratilgan, unga o'ziga xos qimmatli hodisa va eng oliy maqsad sifatida intiladi. Ideal inson yoki jamiyatning o'zi bo'lishi kerak bo'lgan narsaga, eng mukammal va shuning uchun yaxshi narsaga bo'lgan istagini ifodalaganligi sababli, bu istak inson va jamiyat hayotining turli

jabhalarida turlicha namoyon bo'ladi. U bilishda haqiqatga intilish, axloqda ezgulikka intilish, estetikada go'zallikka intilish sifatida namoyon bo'ladi, lekin ayni paytda bu hodisaning barcha tomonlari va qirralari o'zaro ichki bog'liqdir. Ideal — yaxlitlik, xilma-xillikda birlik, to'liqlik, mukammallikdir"[5;28-b.].

Muhokama. Axloqiy nazariya va oddiy axloqiy ong kategoriyalar mazmunini turli darajada qabul qiladi. Har bir axloqiy g'oya (tushunish) me'yoriy xususiyatga ega. Axloqiy ideal "taqlid" deganda yuksak axloqiy ma'naviyat va hayotda taqlid qilishga intilishni yuzaga keltiradigan axloqiy fazilatlar tashuvchisi bo'lgan yuksak axloqiy shaxs obrazi orqali axloqiy talablarni idrok etish jarayoni tushuniladi. Har bir tarixiy davr o'ziga xos axloqiy idealga ega bo'lgan. O'sha ideal haqidagi fikr va qarashlar falsafiy ta'limotlarda, diniy ta'limotlarda, azaliy asarlarda o'z ifodasini topdi. Masalan, Immanuil Kant axloqiy idealni har bir shaxs ichidagi "komil inson" bilan o'lchanadigan harakat va harakat ko'rsatmalari deb hisoblagan. Inson o'sha ichki hukm ta'sirida yashaydi, ijod qiladi, lekin u bilan hech qachon bir darajada turolmaydi, uning darajasiga ko'tarila olmaydi. Har bir faylasuf, olim, dinshunos o'z ideali bilan yashaydi. Axloqiy ideal shaxsni axloqiy tarbiyalash maqsadini ham belgilaydi. Ushbu idealga erishish uchun inson irodasi axloqiy idealga erishish istagini amalga oshirish uchun harakat qiladi.

Axloqiy tafakkurning normal taraqqiyotiga xalal beruvchi bu texnokratik tafakkurdir. Jamiyatda yalpi axborotlashtirish jarayoni mantiqiy tafakkursiz insonni qadriyatlar olamidani chalg'itadi, foyda, manfaatga asoslangan utilitar pragmatik natijalarga, inson dunyoqarashining bir yoqlamaligiga yo'naltiradi. Insonlar o'z hayotlarini o'zlari tanlagan hamda amal qiladigan qadriyatlar tizimiga asoslangan holda qurishadi. Lekin bunday tanlovlarni ro'yobga chiqarishi uchun, u doimo o'zini o'zi takomillashtirish bilan shug'ullanishi, hayotining turli jabhalarida yuksak mohiyatga ega mukammal namunalardan mo'ljal olmog'i lozim.

Axloqiy ideal axloqiy tamoyillar va me'yorlarning mazmuniga ham ta'sir qiladi. Ta'sir darajasi insonning qiziqishiga, vaziyat va sharoitlarga bog'liq. Masalan, saxovatli, obro'li, qat'iyatli, shuningdek, o'z vatanini, aziz va yaqinlarini himoya qilish uchun uni eng zarur hollarda qo'llaydigan shaxsni axloqiy ideal deb hisoblash mumkin. E.B.Andriyanov ta'kidlashicha, "Axloqiy ideal — bu odamlarning eng yaxshi axloqiy fazilatlarini o'zida mujassam etgan komil inson haqidagi g'oyasi va namunasi, xatti-harakati standarti, insonning sa'y-harakatlari yo'naltirilishi kerak bo'lgan maqsad. Axloqiy ideal odamlarning o'z hayotlaridan noroziligiga, axloqiy o'zini o'zi yaxshilash yoki mavjud voqelikni o'zgartirish orqali uni yaxshiroq, baxtli qilish istagiga asoslanadi"[1;220-223-b.].

Axloqiy ideal tushunchalari butun jamiyat darajasida ham mavjud. Oliy adolat va insonparvarlikka asoslangan jamiyat haqidagi orzular hamisha jamoatchilik ongida yashab kelgan. Ijtimoiy ideal — bu ma'lum bir ijtimoiy guruhning yaxshiroq ijtimoiy tuzilish va yuqori adolat haqidagi g'oyalari aks ettirilgan mukammal jamiyat g'oyasidir.

Axloqiy kategoriya bo'lgan "ideal" tushunchasiga quyidagi talablar qo'yiladi: barcha ne'matlarni odamlar o'rtasida teng taqsimlash, inson huquq va burchlari o'rtasidagi mutanosiblik, insonning o'z mahorati va qobiliyatiga ko'ra jamiyatdagi o'rni, har kimga qadrli bo'lishi, u keltiradigan ijtimoiy foyda nuqtayi nazaridan, shaxsiy va jamoat, xayrixoh hayot va baxtga erishish imkoniyati o'rtasidagi muvofiqlikning mavjudligi va boshqalar. Tadqiqotchi N.Eshonkulova ta'kidlashicha, "Hayotiy ideal o'ziga xos, kishi hayot yo'lini ko'rsatib turadigan mayoqdir. Turmush mashaqqatlari kishi xayolini, maqsadlari va niyatlarini o'zgartirib yuborishi mumkin. Tez o'zgaruvchan dunyo uchun hech nima muqaddas, muqim emas, u eng

qadrlil hisoblangan an'analarni ham o'z ketidan chopishga majbur etadi. Hayotdan orqada qolmaslik uchun kishi ba'zida hayotiy maqsad va orzu-umidlarini o'zgartirishga majbur. Shunday ekan, idealni barqaror qadriyat sifatida qabul qilish hayotdan orqada qolishga olib kelmaydimi? Maxsus tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, idealga kishilar yuqori talablar qo'yishadi. U avvalo, yuksak axloqiy sifatlarga ega bo'lishi lozim"[11]. Faqat yuksak axloqiy qadriyatlardan bahramand bo'lish orqali idealga erishish yo'lida yurish kerak.

Islom dini bo'yicha inson shu real dunyodagi xatti-harakatlari tufayli keyingi dunyoda jannat (huzur-halovat) yoki do'zax (cheksiz azob-uqubat)ga kirishi mumkin. Bu yerda "qo'rqinch" asosiy qadriyat bo'lib, buyuk transsendentdan qo'rquv musulmon kishisini axloqiga shakl beradi, chizgilar qoldiradi. A.S.Xomyakovning fikricha, "bizning barcha bilimlarimizni tashkil etuvchi anglashning dastlabki aktlari e'tiqoddir. Ushbu birlamchi ma'lumotlar "mantiqiy ongdan oldinroq", ular "hayotiy ong" yoki "hayotiy bilim"ni tashkil etadi"[2;23-b.]. Insonning ongli va intellektual intilishi, joiz bo'lsa, e'tiqodining shakli bu idealdir. Ideal intellektual qadriyat sifatida inson kamolotining timsoli, eng yuqori cho'qqisi hisoblanadi. U insonga mukammallik, har jihatdan komillik, haqiqiy insoniylik kabi qadriyatlarni shakllanishiga katta yordam bergan. Ideal obyektiv tarzda jamiyatning madaniy rivojlanish belgisini va hukmron qadriyatlarini tizimlashtirishni belgilasa, subyektiv tarzda ijtimoiy idealni anglashga yordam beradi. Shuning uchun nemis mumtoz faylasuflari I.Kant, V.Gegellar idealni inson tafakkurining eng yuqori kamoloti belgisi sifatida e'tirof etadilar.

Yuqorida ta'kidlanganidek, ideal turkumlashda qadriyatlarning barcha shakllariga qarab emas, inson, shaxsning millati, ma'naviyati, intilishi, maqsadi, ruhiyati asos qilib olinsa maqsadga muvofiq bo'lardi. "Ideal muammosi qadimdan to hozirgacha inson ma'naviy borlig'ining mukammallik (barkamollik namunasi, yagona nazariya), farovon hayot (baxt, orzu va go'zallik), yashashning umuminsoniy andazasi va yagona intilish obyekti (abadiy qadriyatlar, transsendent, yagona, mutlaq borliq) bo'yicha izlanishlarining markazida bo'lib kelgan"[9;30-b.]. Ideal qadriyat sifatida insoniyatning yuksak maqsadlarga, konstruktiv mohiyati tufayli hayotni mohiyati va yashashdan maqsadni belgilashda, kelajakka ishonch sifatida yuksak insoniylik tamoyillariga egadir[12].

Natijalar. Axloqiy tafakkurning takomilashuvi uchun axloqiy idealga ehtiyoj mavjud. "Axloqiy ongning tarkibida bor bo'lgan va bo'lishi kerak bo'lgan narsa o'rtasidagi qarama-qarshilik tufayli paydo bo'ladi. Axloqiy ideal komil inson g'oyasini aks ettiradi"[4;17-36-b.]. Ideal qadriyat sifatida "insonning dunyoga bo'lgan munosabatlarining tiplariga ko'ra: kognitiv, estetik, axloqiy kabi samarali ko'rinishlarda shakllanishi mumkin"[8;518-b.]. Ideal axloqqa nisbatan belgilovchi, to'ldiruvchi va e'tiqod shaklini o'taydi. Axloqiy ideal o'tmish va kelajakni bog'lab, yuksak tushunchalar, milliy-etnik qadriyatlar va umuminsoniy qadriyatlarni bitta shaxsga birlashtiradi.

Axloqiy tafakkur tarixida "axloqiy idealning shaxsiy, milliy va umumbashariy xususiyatlari tarqaqquyoti bilan bir vaqtda ideologik muhitni aks ta'siri ikki xil qarashni yuzaga keltirgan: birinchidan, axloqiy idealning mohiyatini tashkil etuvchi ezgulik, baxt, adolat, muhabbat, axloqiy go'zallik mezonlari, mutlaq poklik, insoniylik, olijanoblik haqidagi tushuncha, tasavvur va namunalarning milliy xususiyatlari bilan umuminsoniy qadriyat qorishgan holda muayyan barqarorlikka da'vo sifatida estetik ideal xususiyatlari bilan qorishgan bo'lsa, ikkinchidan, voqelikning subyekt ongidagi ideallashtirilgan obrazlariga shaxsiy, milliy, mafkuraviy ehtiyojlarni ifodalovchi voqelikni ham o'zida aks ettirib kelgan. Bu

ikki yoqlama ta'sir axloqiy idealning ijtimoiy-tarixiy vaziyat va jamiyat ma'naviy-mafkuraviy ta'sirida bo'lishini ko'rsatadi"[9;91-92-b.]. Demak, axloqiy ideal azaliy qadriyatlar bilan chambar-chas bog'liq bo'lib, ijtimoiy-tarixiy, ijtimoiy-axloqiy xususiyatlarni boyitib, rivojlantirib, an'analarda transformatsiyaga uchraydi.

Xulosa. Makon va zamondan qat'iy nazar ideal murakkab ijtimoiy-ma'naviy hodisa sifatida shaxs ongi va ruhiyatida chuqur iz qoldiradi. Ideal individual qiyofa, namuna, obraz tarzida har bir inson qalbi va ongida shakllanadi. Uning tarbiyaviy mohiyati shundan iboratki, ideal har bir shaxsga tabiat, jamiyat va insonga nisbatan shaxsiy munosabatlarni belgilashga, o'z tafakkur olamini boyitishga hamda faoliyat yo'nalishini belgilab olishga imkon beradi. Ideal u qaysi shakl va kimda bo'lishidan qat'iy nazar, optimistik xarakterga ega bo'ladi.

Yoshlarda ma'naviy borlig'ida axloqiy ideal takomillashtirilsa, milliy o'zligini anglash, dunyo voqealarini teran tushunish, zamon bilan hamnafas qadam tashlaydigan shaxslar bo'lib yetishadilar. Bunday shaxslarga har qanday aqidaparast, ekstremist va "ommaviy madaniyat" tarzida chiroyli qog'ozlarga, bejirim shiorlarga burkab beriladigan g'arazli g'oyalar, bema'ni da'vatlar ta'sir eta olmaydi. Demak, bilim, imon, e'tiqod, ma'rifat va yuksak axloqiy ideal buzg'unchi g'oyalarga qarshi kurashda yoshlarimiz ongi va qalbi uchun mustahkam qalqon vazifasini o'taydi. Shuningdek, xudbinlik, loqaydlik, beparvolik, qarindosh-urug'chilik, mahalliychilik, ichiqoralik, baxillik va hasadgo'ylik singari illatlardan forig' bo'lishga ham yordam beradi[13].

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Андриянов Е.В. Нравственный идеал как предмет воспитания / Е.В.Андриянов, А.В.Деникин // Вестник Университета (Государственный университет управления), 2013. № 3. - С.220-223.
2. Барышков В.П. Аксиология личностного бытия / В.П.Барышков / под ред. В.Б.Устьянцева. – М.: Логос, 2005. –192 с.
3. Бердяев Н.А. Этическая проблема в свете философского идеализма // Проблема идеализма. – М.: Канон+: Реабилитация, 2002. – 655 с.
4. Дробницкий О.Г. Структура морального сознания /О.Г.Дробницкий/ Хрестоматия по педагогической аксиологии. – М.: Издательство Московского психолого-социального института МОДЭК, 2005. – 480 с.
5. Ильин И.А. Спасение в цельности: собр. соч.: в 10 т. / И.А.Ильин. – М.: Русская книга, 1994. – Т.3. – 592 с.
6. Кассирер Э. Опыт о человеке: введение в философию человеческой культуры. – М.: Гардарика, 1998. – 784 с.
7. Поппер К.Р. Эволюционная эпистемология / К.Р.Поппер // Эволюционная эпистемология и логика социальных наук: Карл Поппер и его критики. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 464 с.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: Издательство: Питер, 2002. – 720 с.
9. Samadov A.R. Philosophical Analysis of the synthesis of Morality and Aesthetics in Spiritual Life //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HISTORY. – 2021. – Т.2. – №3. – С.1-7.
10. Трифонов Е.В. Пневмапсихосоматология человека. Русско-англо-русская энциклопедия, 18-е изд./ Е.В.Трифонов. – 2015. – Режим доступа: <https://tryphonov.ru/tryphonov1/terms1/ideal.htm#0>

11. Eshonkulova N.A., Yusupova F.Z. Phenomena Of Happiness In Philosophy And The Meaning Of Life //Boletin de Literatura Oral-The Literary Journal. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С.3944-3948.
12. Юсупова Ф.З. Конструктивная связь нравственно-эстетической культуры и нравственного идеала молодежи // Электронный журнал Научные исследования в Кыргызской Республике. – Бишкек, 2023. 4 квартал. – №4. – С.80-90.
13. Yusupova F.Z., Eshonkulova N.A. Ideal And Values As The Expression Of The Aspiration Of The Human Towards Spiritual Perfection// Boletin De Literatura ral - The Literary Journal, 10(1), Vol. 10 No. 1 (2023). Pg no: 3939-3943. ISSN: 2173-0695 (Scopus).

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).